

DOKTORA TEZ ÖZETLERİ

ESKİ YUNANDA EŞİTLİK VE EŞİTSİZLİK ÜSTÜNE

ÖZET

S.B.F. Siyasal Teoriler Kürsüsü asistanı Alâeddin Şenel'in Haziran 1969 da Prof. Dr. Bülent Dâver, Prof. Dr. Turan Güneş, Prof. Dr. Nermin Abadan'dan kurulu doktora jürisi tarafından kabul edilen doktora tezinin Türkçe ve İngilizce özetleri.

Bu çalışmada, Eski Yunan toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı, eşitlik ve eşitsizlik kavramları açısından yaklaşılarak saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmamızda, bir toplumun eşitlikçi ya da eşitsizlikçi yapıda olmasını, eşitlikçiliğinin ya da eşitsizlikçiliğinin derecesini ve niteliğini, üretim teknolojisi, savaş teknolojisi, geleneksel sosyal yapı ve kültür unsurlarının belirlediği sonucuna vardık. Bu sonuca uygun olarak tezimizde Yunan toplumunun niteliğini saptamada, bu dört unsuru baş belirleyiciler olarak ele alıp, açıklamalarımızı bu dört unsura dayandırdık.

«Giriş» bölümünde araştırmamızda kullandığımız bu yöntem üzerinde durulmuştur.

«Yunan Öncesi Uygarlık» (İ. Ö. 5 bin - 2 bin arası) başlıklı birinci bölümde, eşitlikçi ilkel toplumdaki yerleşmiş, sosyal işbölümü, farklılaşma ve sınıflaşma başlamış uygar toplum aşamasına (İ. Ö. 5 binlerde Mezopotamya'da) geçişten, Hellen uygarlığına kadar, eşitsizlikçi uygar toplum geleneğinin aldığı aşamalar özetlenmiştir.

«Yunan Uygarlığının Yakın Kaynakları» (İ. Ö. 2 bin - bin arası) başlıklı ikinci bölümde, eşitsizliği, deniz ticareti ile uluslararası bir alana yayabilip, ileri derecede eşitsizlikçi parlak bir uygarlık kurabilen Minos toplumu ile, Minos uygarlığının yıkıntıları üzerinde ileri derecede bürokratik bir uygarlık kurabilen Mykene uygarlığı in-

celenmiştir. Bunların Hellen uygarlığına teknolojik ve kültürel etkileri araştırılıp, Hellen uygarlığının bu yakın kaynaklarının da eşitsizlikçi olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, Yunan toplumsal tarihi, polis sosyal biriminin geçirdiği aşamalara göre devirlere ayrılarak, Hellen toplumunun incelenmesine başlanmıştır. «**Kahramanlık Çağı**» (İ.Ö. IX. - VIII. yüzyıllar arası) başlıklı üçüncü bölümde, polis öncesi düzenin feodal niteliği, buna uygun olarak Yunan toplumunun eşitsizlikçi temellerinin atılışı ortaya konmuştur. Bu çağın kültürel ürünü olan Homeros Destanlarının eşitsizlikçi kültürün ilk verileri olduğu gösterilmiştir. Devrin eşitsizlikçiliğinin «aristokratik eşitsizlikçilik» olduğu belirtilmiştir. Bu eşitsizlikçi aristokratik düzene tepki olarak, Hesiodos'un «demokratik eşitlikçi» düşüncüsü başlatışına işaret edilmiştir.

«**Polisin Kuruluşu**» (İ. Ö. VII. - VI. yüzyıllar arası) başlıklı dördüncü bölümde, üretim teknolojisindeki değişikliklerle, şarap ve zeytinyağı üretiminin, buna paralel olarak işbölümü ve ticaretin gelişmesiyle, feodal düzenin sona erışı, bir ticaret burjuvazisinin belirişi gösterilmiştir. Ekonomik gücü eline geçiren bu sınıf, siyasal hakları aristokratların tekelinden kurtararak, «demokratik eşitlikçi» düzen geleneğini başlatmıştır. Ancak, Solon'un reformlarında izleyebileceğimiz bu hareket, başlangıçta, siyasal haklar «asalet» yerine «servet» ölçeğine göre dağıtıldığı için, demokratik yöne yönelmiş olmakla beraber, oligarşik yönü ağır basan bir hareketti.

Bu demokratik yöndeki hareketlere karşı, aristokratik bir tepki belirmiş, bazı aristokratik düşünürler, aristokratik eşitsizlikçi değerleri, «asil iyi avam kötü», «asil erdemli avam erdemsizdir», «asil yönetmeli avam yönetilmelidir» ana fikri çerçevesinde formüle etmişlerdir.

«**Polisin Gelişmesi**» (İ. Ö. VI. - V. yüzyıllar arası) başlıklı beşinci bölümde, önce diğer Yunan toplumlarından farklı bir gelişim gösteren Sparta toplumu, (anlatışta tarihsel sıradan biraz ayrılarak) kuruluşundan yıkılışına kadar incelenmiştir. Sparta toplumunun yapısı, spartanlar askeri aristokratik egemen sınıfı tarafından yönetilen, «statik eşitsizlikçi» feodal bir yarı kast düzeni olarak görülür. Sparta, Egemen spartanlar sınıfı içinde, ekonomik eşitliğe varanadək ileri derecede eşitlikçi, sınıflar arasında ileri derecede eşitsizlikçi, uluslararası, polislerarası ilişkilerde de eşitlikçi bir toplumdur.

Yunan toplumunda polisin gelişmesi devri, Atina toplumu örnek alınarak (zaman zaman da diğer polislerdeki gelişmelere deği-

nilerek) incelenmiştir. Şehir toplumu olan polislin gelişmeye başlamasıyla, burjuvalar ve burjuvalar yanı sıra bir emekçiler sınıfı, halk sınıfı belirmiştir. Tiranlık yönetimi aristokrasiyi yıkıp, halk ile burjuvaların çıkarlarını birlikte kollayan bir düzen olarak kurulur. Tiranlık yönetimi yıkılınca, Kleisthenes, aristokratik niteliğini hâlâ sürdüren toplumsal örgütlenişi, reformlarıyla demokratlaştırmıştır. Halkın en alt tabakasına dayanarak, demokratik eşitlikçi siyasal düzeni gerçekleştirmiştir.

Ancak vatandaşlar sınıfı ile sınırlı tutulan bu eşitlikçi demokratik gelişmeler ilerlerken, ticaret ve sanayi üretiminin gelişmesi nedeniyle, vatandaş olan olmayan sınıflar arası ayırım ve eşitsizlik sürmüştür. Kölelere özgürlük ve yerleşmiş yabancılar olup, ticaret ve zanaatlarla uğraşan **metoikos**lara siyasal haklar tanınmamıştır. Atina demokrasisi bir «vatandaşlar sınıfı içi demokrasi», Atina eşitlikçiliği, bir «vatandaşlar sınıfı içi sınırlı eşitlikçilik» olarak belirir. Atina demokrasisi, vatandaşlar arasında (ekonomik alan dışında) eşitlikçi, polis içinde sınıflar arasında eşitsizlikçi, polisler-arası ilişkilerde de (emperyalist niteliğinden dolayı) eşitsizlikçi bir düzen olarak belirir.

Pers Savaşları zaferi, Yunan toplumunda ulusal üstünlük akımlarını başlatmıştır. İnsanların asil-avam, özgür-köle, vatandaş-**metoikos**, kadın-erkek ayırım ve eşitsizlikleri zincirine, Helen-barbar ayırım ve eşitsizliği de eklenmiştir.

Diğer bölümlerde olduğu gibi, bu bölümde de, eşitlik eşitsizlik olgu ve değerleri, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel alanlarda olmak üzere dört ana alanda incelenmiştir.

Polisin gelişmesi devrinde, özellikle Atina toplumunda, deniz-aşırı ticaret sayesinde, Atina'ya, Akdeniz kıyısındaki yüzlerce toplumdan artı-ürün ve artı-değer akışının, Atina toplumunu erken ve hızlı bir ekonomik gelişim içine sokup, onun, ekonomik emperyalizme kadar, üretim düzeni aşamalarının bir bir geçişi gösterilmiştir.

Atina polislinin gelişmesi devrinde, ekonomik sosyal ve siyasal olaylar tarihsel sıra ile incelendikten sonra, bu devirle ilgili düşünüş geçilmiştir. Bu devirde, demokratik gelişmelere paralel, aristokratik düşünüş tepki olarak, sofist akım belirmiştir. Bu akım yıktığı aristokratik eşitsizlikçi düşünüş ve değerler yerine, «demokratik eşitlikçi» (Yunan demokrasisinin eşitsizlikçi yönleri de olduğu için) «demokratik eşitsizlikçi» değerleri yaratmaya çalışmıştır. Demokratik sofist düşünüş karşı ise, yeni bir aristokratik tepki

başlamıştır. Eşitsizlikçi aristokratik değerler Sokrates, Platon ve Aristoteles üçlüsünde, «erdemli bilge asiller yönetsin» ana fikrine dayanan eşitsizlikçi genel felsefeler biçiminde sistemleştirilmiştir.

Bu bölümde Platon ve Aristoteles'in eşitlik kavramı üzerine spekülasyonları anlatılıp, bu iki düşünürün, eşitsizlikçi inanç ve değerlerini, devrin sevimli kavramı «eşitlik» kılıfı altında sunmak için, eşitlik kavramını, «sayısal eşitlik» ve «oranlı eşitlik» olarak ayırmaları eleştirilmiştir.

Altıncı bölümde, «**Polisin Çöküşü**» (İ.Ö.IV. - III. yüzyıllar arası) incelenmiştir. Atina'nın eşitsizlikçiliği uluslararası alana taşıyıp, evrensel bir emperyalizm çapına ulaştırarak, eşitsizlikçi düzende aşırıya gitmesi, onun ve Yunan toplumunun çöküşüne yolaçmıştır. Peloponnesos Savaşları ile Yunan topluluklarında, polis içinde ve polisler arasında sömüren ve sömürülenler arasında iç savaşlar patlak vermiştir. Makedonya'nın müdahalesi ve İskender'in Doğuya yönelmiş emperyalist akını, Yunan toplumundaki iç savaşları bir süre için ertelemiştir. Sefer sona erip Yunan erleri terhis edilince, Yunan'ın emperyalist kaynakları tamamen kuruyunca, ülkede, ekonomik eşitlik peşinde koşan, proleter nitelikli ayaklanmalar başgöstermiştir.

Bu gelişmelere uygun olarak, Yunan düşünüşünde eşitlikçi nitelikli fikir ve felsefeler belirip gelişmeye başlamıştır. Kynikler ekonomik eşitsizliği kınamış, epikuroscular «dostlar arası eşitlik» fikirlerini geliştirmiş, kynikler ve stoikler, vatandaş olan olmayan ayırımına karşı durarak, **kosmopolis** (dünya vatandaşlığı) fikrini sunmuşlardır. Ancak bu felsefeler de tam eşitlikçi olamamışlar, bilge olan ve olmayan ayırım ve eşitsizliği düşünüşlerinin belirgin niteliği olmuştur.

Eşitsizlikçi polis düzeninin yıkılıp, proleteryanın ayaklandığı bu devirde, ekonomik eşitlik istemleri bir yandan yağmalarla, bir yandan komünist utopialar ve altınçağ hayalleri biçiminde kendini ortaya koymuştur. Ancak bunların da tam eşitlikçi olmayıp, eşitlik hayallerinin, kölelerin çalışıp, özgürlerin yan gelip yattıkları bir düzenden öte geçemedikleri görülür.

«**Sonuç**» bölümünde, inceleme süresince ulaşılan sonuçlar aktarılıp, Eski Yunan uygarlığının, eşitsizliği köle-özgür derinliğinde artırıp, evrensel bir emperyalizm çapına ulaştırdığı için, bu eşitsizlikçi düzenin sağladığı muazzam artı-değeri değerlendiren Yunan üst sınıflarının, yaratıcı, parlak bir uygarlık geliştirdikleri, vatandaşlar sınıfı için siyasal, bir dereceye kadar da ekonomik eşitliğin, bu aşırı iç ve dış eşitsizliğin bedeliyle ödendiği yargısına varılmıştır.

EQUALITY AND INEQUALITY IN THE ANCIENT GREECE

A SUMMARY

This study, which strives to approach the economic, social and cultural structure of Ancient Greek society from the concepts of equality and inequality, has led me to the conclusion that technology of war, traditional social structure, and cultural elements have, in the final analysis, determined the degree and nature of equality and inequality in a given society. Accordingly, this study, in determining the nature of Greek society, has accepted these four elements as the principal determining factors.

«**Intoduction**» deals with the method of study.

The first chapter, entitled «**Pre-Greek Civilization**» (between B.C. 5000 - 2000), epitomizes the stages of the tradition of the un-egalitarian civilized society from the egalitarian primitive one up to the settled, and civilized society (in Mesopotamia 5000 years B.C.) where social cooperation and differet classes appeared.

The second chapter, entitled the «**Immediate Sources of Greek Civilization**» (between 2000 - 1000 B.C.) studies Minoan society which had achieved a brilliant but an un-egalitarian civilization by way of extending this inequality to the international field through maritime trade, and mycanaean civilization which had founded a bureucratic civilization on the ashes of the former civilization. This chapter further endeavours to show by way of examining the technological and cultural effects of these civilizations on the Hellenic world that these immediate sources of the Hellenic civilization were based on inequality.

The third chapter starts to examine the Greek civilization within the frame of certain periods, selected according to the stages which the polis social unit had passed through. Under the title «**The Age of Heroism**», (between IX. - VIII. centuries B.C.) the feudal nature of the pre-polis order and accordingly the establishment of the un-egalitarian foundations of Greek society were examined. It is shown that the Homeric Hymns, which were the cultural outcome of the age, were the firt product of the culture of inequality. It is further stated that the inequality of the age was an «aristocratic inequality». It is necessary to note, however, that during the period Hesiod vehemently reacted against this un-egalitarian aristocratic order with his ideas which are the begining of «democratic egalitarian» thinking.

In the fourth chapter entitled «**The Foundation of Polis**» (between VII. - VI. centuries B.C.) the advent of a trade bourgeoisie by way of an increase of vine and olive oil, and concomitantly the development of cooperation of trade, is shown. This class, which held the economic power, had initiated the tradition of democratic order based on equality, after removing the political rights from the hands of aristocrats. But this movement - which we can trace track back to the reforms of Solon - can be considered initially as oligarchie although oriented towards democracy, because political rights were distributed according to «wealth» rather than to «nobility». Contrary to these democratic movements, there appeared an aristocratic reaction, and some aristocratic thinkers formulated the aristocratic values of inequality within the framework of the mottos, such as «noble is good, common is bad», «noble is virtuous, common is not virtuous» «noble must govern, common must let himself be governed».

In the beginning of the fifth chapter, entitled «**The Rise of Polis**» (between VI. - V centuries B.C.) Sparta society is examined from its foundation to its collapse, taking into consideration its different path of development compared other Greek societies. The structure of Sparta society was «static un-egalitarian» feudal and semi-caste in nature, governed by a military-aristocratic and sovereign class. The Sparta society was egalitarian from the point of even economic equality among the spartans, and of inter-polis relations, but highly un-egalitarian among the classes in the polis.

The development of polis in the Greek society is examined by taking the Athens society as a typical example, but occasionally the development in the other polises are touched on.

The bourgeoisie, and together with it, labourers class had appeared as a result of the development of the polis. The tyranny was established after demolishing the aristocracy, observing the rights of masses as well as the bourgeoisie. After the fall of the tyranny, Cleisthenes, with his reforms, had democratized the social organization which still possessed its aristocratic nature, and realized a democratic, and egalitarian political system finding in the lowest stratum of society. And at the age of Pericles democracy reached its stigma at Athens by giving «dues» for presence in Common House and other public officies. But, in the course of these egalitarian and democratic development limited only to the citizens, inequality and distinction between the citizens and non-citizens had continued to be present as a result of the development of the production in

industry. Freedom to the slaves and political rights to the **metoikos** -who were dealing with trade and handicraft and non-citizens-were not recognized. «Athens democracy» appears as «democracy among the citizens», and «Athens equality» as a «limited equality for the citizens», and subsequently the Athens democracy takes the form of egalitarian among the citizens (excluding the economic field), un-egalitarian among the classes within the polis, and also un-egalitarian in inter-polis relations because of its imperialistic nature.

As a result of the victory of Persian Wars feelings of national superiority had created in the Greek society. To the inequality chains of noble-common, free-slave, citizen-**metoikos**, another one, namely the distinction and inequality between Hellen and barbarian was added.

In conformity with the other chapters, the facts and values of equality and inequality are examined under four principal categories, namely economic, social, political, cultural fields. In the period of development of the polis, particularly Athens society had developed economically as a result of the flow of surplus-product and surplus-value from the hundreds of societies of the Mediterranean region to Athens, which in turn started as imperialistic venture. After a chronological examining of the economic, social and political events, the political thought of the period is studied. In this period, concomitant with the democratic development and as a reaction to aristocratic thought, sophistic current had manifested itself. This current, in the place of un-egalitarian aristocratic thought and values which it had demolished, tried to create «democratic egalitarian» and «democratic un-egalitarian» values. (largely due to the un-egalitarian aspects of the Greek democracy). Against this democratic sophistic thought a new aristocratic reaction had started. The un-egalitarian aristocratic values were systematized in the form of un-egalitarian general philosophies largely based on the principal view, «let the virtuous and learned nobles govern» of Socrates, Plato, and Aristotle.

In this part, Plato's and Aristotle's speculations on the concept of equality are related, and their un-egalitarian beliefs and values which were presented, distinguishing the concept of equality as «numerical equality» and «proportional equality», under the cover of the sympathetic «equality» concept, are criticized.

The sixth chapter deals with the «**Fall of Polis**» (between IV. III. centuries B.C.) Athens drive to the excesses of inequality by way of developing it beyond the boundaries of Athens and thus to imperialistic dimensions had caused its fall. In the course of Peloponnesos Wars, a civil war had originated between the exploiters and exploited in Greek societies. But Macedonia's interference and Alexander the Great's imperialistic venture toward East, had postponed the civil war for a short duration, When the Greek soldiers were demobilized after the campaign, and when the imperialistic sources of Greece had come to an end, risings of proletarian nature demanding economic equality had manifested itself.

In conformity with the above-stated developments, philosophies of egalitarian nature had come to surface in the Greek society and development as the time went on. The kynics had reproached the economic equality, the epicureans had developed the ideas of «equality among friends» and kynics and stoics contrary to the distinction between the citizens and non-citizens, had supported the idea of **kosmopolis**, i.e. world citizenship. These philosophies, however, were not purely egalitarian, but had in their very nature a clear distinction and un-egalitarian beliefs between the learned and illeterate.

In the course of this period when the proletariat had revolted, demand for economic equality had made itself heard by way of plunder on one hand, and communist utopias and illusions of golden age on the other. But these were not egalitarian either and could not go beyond an order in which free people do nothing and slaves work.

In the «**Conclusion**» the results arrived in course of the study are noted. It is this study's conclusion that, the Greek upper classes had created a constructive and brilliant civilization owing to their exploitation of surplus-value which the un-egalitarian order offered them, and that political and to a certain extent economic equality within the citizens were the product of these extreme inequality at national and international fields.